

KARAKTER KRIVIČNOG DELA UBISTVA IZ STAVA 3. ČLANA 135. KZ

Jedno od najvažnijih i najtežih pitanja koja treba rešiti, kada se radi o odredbi stava 3. člana 135. KZ, jeste pitanje, kakav je karakter ove odredbe. Od pravilnog rešenja ovog pitanja zavisi kako će se rešiti i sva ostala pitanja koja se pojavljuju u teoriji i praksi primene ove odredbe.

U našoj pravnoj teoriji i sudskoj praksi do sada su se iskristalizirala tri shvatanja o karakteru i suštini ove odredbe.

Po jednom shvatanju, kod odredbe stava 3. člana 135. KZ ne radi se o samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu ubistva sa svim onim elementima koje jedno samostalno i jedinstveno krivično delo treba da ima, već je samo u pitanju posebno predviđena kazna za lice koje je lišilo života više lica, ili je lišilo života neko lice iako je ranije bilo osuđivano za ubistvo izvršeno sa umišljajem.

Po drugom shvatanju, koje je do sada uglavnom zastupljeno u odlukama naših sudova, kao i od većine naših pravnih teoretičara, koji su o ovom pitanju pisali, kod odredbe stava 3. člana 135. KZ radi se o jednom posebnom i donekle specifičnom krivičnom delu ubistva koje ima sve karakteristike samostalnog krivičnog dela.

Po trećem shvatanju, koje je izraženo u jednoj neobjavljenoj presudi Vrhovnog suda Jugoslavije, kod odredbe stava 3. člana 135. KZ se ne radi o jednom jedinstvenom i samostalnom krivičnom delu ubistva, već se u slučaju ubistva više lica radi o onoliko samostalnih krivičnih dela ubistva iz stava 3. člana 135. KZ koliko je učinilac izvršio ubistava, s tim da se prilikom izricanja kazne primenjuju odredbe o sticaju.

Mi ćemo u ovom članku posebno analizirati svako od iznetih shvatanja, da bi posle toga izneli naše gledište i zauzeli određeni stav.

Prvo shvatanje koje smatra, da se u slučaju stava 3. člana 135. KZ ne radi o samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu ubistva, već da je samo u pitanju posebno predviđena kazna, zastupa dr Branko Petrić, sudija odeljenja Vrhovnog suda Srbije u Novom Sadu. Ovo shvatanje, on je izložio u članku „Neka pitanja u vezi člana 135. stav 3. KZ“. Članak je objavljen u časopisu „Glasnik Advokatske komore AP Vojvodine“ broj 4/62.

Dr Branko Petrić, razmatrajući ovaj problem, dolazi do zaključka, da „se u slučaju stava 3. člana 135. KZ ne radi o samostalnom krivičnom delu — ni produžnom, ni složenom, ni kvalifikovanom — već se radi samo o posebno predviđenoj kazni“.

Do ovog zaključka dr Petrić je došao na taj način, što je prethodno utvrdio šta je produžno, složeno i kvalifikovano krivično delo. Kako se slučaj iz

stava 3. člana 135. KZ., po njegovom mišljenju, ne može podvesti ni pod jedan od ovih vidova krivičnih dela, to proizlazi, da se kod ove odredbe ne radi o samostalnom krivičnom delu ubistva, već da je sama u pitanju posebno predviđena kazna za lice koje je izvršilo više ubistava.

Možemo odmah istaći, da se sa ovim mišljenjem dr Petrića ne možemo složiti. Dr Petrić nije naveo ubedljive razloge koji bi potkrepili njegovu mišljenje. Uz to, on nije posebno analizirao slučaj skupnog ili kolektivnog krivičnog dela kako bi zauzeo stav da li se u slučaju odredbe stava 3. člana 135. KZ ne radi o ovom krivičnom delu.

Slažemo se sa mišljenjem dr Petrića, da se u slučaju stava 3. člana 135. KZ ne radi o produžnom i složenom krivičnom delu. No, ne možemo se složiti sa mišljenjem, da se ovde ne radi o kvalifikovanom krivičnom delu. Mi se na ovom mestu nećemo zadržavati na tome šta je produžno, složeno, kolektivno ili skupno krivično delo, kao i kvalifikovano krivično delo. Ovo pitanje kasnije ćemo samo uzgred dodirnuti koliko je to nužno, da bi se shvatilo gore navedeno mišljenje dr Petrića.

Po našem mišljenju, dr Petrić je došao do pogrešnog zaključka, zato što je nepravilno shvatio šta su to kvalifikatorne okolnosti koje daju novi vid jednom krivičnom delu, tako da to delo postaje posebno kvalifikovano krivično delo. Uz to, kao što smo naveli, on nije raspravljao slučaj kolektivnog ili skupnog krivičnog dela i zauzeo stav o tome, da li se u slučaju odredbe iz stava 3. člana 135. KZ ne radi o ovoj vrsti krivičnog dela.

Dr Petrić ispravno smatra, da „ovi elementi treba da stoje u vreme izvršenja krivičnog dela“, te „ako tih elemenata (kvalifikovanih) nije bilo u trenutku izvršenja krivičnog dela, onda nema ni kvalifikovanog vida tog krivičnog dela“, kao i „da isti moraju stajati u neposrednoj uskoj vezi sa vremenom, mestom i načinom izvršenja krivičnog dela“.

Iz ovako pravilnog rezonovanja, dr Petrić je izveo pogrešan zaključak, kada smatra, da „kod stava 3. čl. 135. KZ nije takav slučaj, jer jedno ubistvo ne mora biti ni u kakvoj vezi sa drugim ubistvom, mada može biti ali to nije nužno niti bitno, niti ubistva moraju biti vremenski povezana. Svako je ubistvo posebno krivično delo i između njih ne mora postojati organska veza. Pošto jedno ubistvo drugom ne daje poseban nov ili objektivno kvalifikovan oblik, to se u slučaju iz stava 3. čl. 135. KZ ne može govoriti ni o kvalifikatornoj okolnosti“.

Ako je prvi deo zaključka dr Petrića tačan, da jedno ubistvo ne treba biti ni u kakvoj vezi sa drugim ubistvom, niti da ova ubistva budu vremenski povezana, pogrešan je drugi deo zaključka, da svako ubistvo predstavlja posebno krivično delo i da jedno ubistvo ne daje drugom ubistvu neki poseban, nov ili objektivno kvalifikovani oblik.

Naprotiv, mi smo mišljenja, da baš to prvo ubistvo (nije važno da li je za prvo ubistvo izvršilac bio osuđen ili se ovo ubistvo nalazi u sticaju) daje drugom ubistvu karakter teškog kvalifikovanog ubistva. Ovde je kvantitet prešao u novi kvalitet. Ovde su dva ubistva prešla u jedno novo, jedinstveno, samostalno kvalifikovano krivično delo ubistva. Onaj koji je izvršio pored jednog, još jedno ubistvo, postaje teški ubica, a njegovo se delo ima kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3. člana 135. KZ. Da je izvršilac ostao samo na prvom ubistvu, on bi odgovarao za obično ubistvo iz stava 1. člana 135. KZ, ukoliko naravno se nisu stekli drugi kvalifikatorni elementi. No, čim je izvršilac pored jednog ubistva izvršio još jedno ubistvo, onda on nije izvršio dva

posebna krivična dela, ubistva iz člana 135. stav 1. KZ, već jedno krivično delo ubistva i to iz stava 3. člana 135. KZ. Ovde, po našem mišljenju, prvo ubistvo, daje drugom ubistvu karakter kvalifikovanog ubistva iz stava 3. člana 135. KZ. Tu prvo ubistvo služi kao kvalifikatorna okolnost za ubistvo koje posle njega dolazi. Bez prvog ubistva, drugo bi ubistvo ostalo obično ubistvo, a uzeta zajedno postaju jedno novo jedinstveno i samostalno krivično delo kvalifikovanog ubistva iz stava 3. člana 135. KZ.

Ovakva krivična dela, koja usled broja izvršenih krivičnih dela, ili zbog osuđivanosti izvršioca za isto krivično delo, postaju posebna, samostalna, jedinstvena i kvalifikovana krivična dela nisu nepoznata našem Krivičnom zakoniku. Tako je, pre Novele KZ, obična krađa iz člana 249. KZ prerastala u tešku, kvalifikovanu krađu, ako je bila izvršena od lica koje je bilo osuđivano više puta za krivična dela krađe iz člana 249. KZ. Da izvršilac nije bio osuđivan više puta za krađe, on bi odgovarao za običnu krađu iz člana 249. KZ koju je posle osude izvršio. Međutim, baš ove krađe za koje je ranije bio više puta osuđivan daju kasnijoj krađi karakter teške krađe iz člana 250. KZ. Ovde se osude za ranije krađe pojavljuju kao kvalifikatorna okolnost u odnosu na kasniju krađu, te ova krađa postaje teška krađa iz člana 250. KZ. Isto tako, ako se neko lice neovlašćeno i u većem obimu bavi trgovinom, a ranije je bilo osuđivano za nedozvoljenu trgovinu, vrši krivično delo nedozvoljene trgovine iz stava 4. člana 226. KZ, a ne krivično delo nedozvoljene trgovine iz stava 1. člana 226. KZ. I ovde se činjenica, da se radi o licu koje je ranije osuđivano za ovo krivično delo, pojavljuje kao kvalifikatorna okolnost u odnosu na kasnije izvršeno krivično delo nedozvoljene trgovine iz člana 226. stav 1. KZ. I ovde je osnovno krivično delo zbog kvalifikatorne okolnosti (osuđivanost) preraslo u teži, kvalifikovani oblik tog krivičnog dela.

U svim ovim slučajevima ove kvalifikatorne okolnosti čine sastavni deo bića kvalifikovanog krivičnog dela. Bez ovih kvalifikatornih okolnosti nema težeg oblika osnovnog krivičnog dela. Ovde one daju osnovnom krivičnom delu karakter teškog, kvalifikovanog krivičnog dela.

Jasno je, da se kod stava 3. člana 135. KZ ne radi o krivičnom delu kvalifikovanom teškom posledicom u smislu člana 8. stav 1. KZ. Ovo delo postoji u slučaju kada je iz osnovnog krivičnog dela proizašla teža posledica, a ta se teža posledica može pripisati nehataj izvršioca. Međutim, u slučaju stava 3. člana 135. KZ radi se o tome da je posebnom odredbom Krivičnog zakonika od više krivičnih dela ubistva sastavljeno jedno novo, jedinstveno i samostalno krivično delo kvalifikovanog ubistva.

Mišljenje koje zastupa dr Branko Petrić nije prihvaćeno u radu naših sudova. Izuzetak u ovom pogledu izgleda ima Vrhovni sud Srbije. Naime, ovaj sud je u presudi Kž. 118/64 od 20. V 1964. god. zauzeo stanovište, da se u slučaju ako je neko lice izvršilo više umišljajnih ubistava, ne radi o krivičnom delu ubistva iz stava 3. člana 135. KZ, već da se u ovom slučaju radi o krivičnim delima ubistva iz stava 1. člana 135. KZ. Međutim, po mišljenju Vrhovnog suda Srbije, iako se ovde ne radi o posebnom krivičnom delu ubistva iz stava 3. člana 135. KZ ipak prilikom izricanja kazne (ovakvom učiniocu) prema njemu će se primeniti stav 3. člana 135. KZ. Prema tome, Vrhovni sud Srbije je u ovoj presudi zauzeo stanovište, da se kod stava 3. člana 135. KZ ne radi o posebnom krivičnom delu, već da je samo u pitanju posebno predviđena kazna za učinioca više umišljajnih ubistava.

Da bi stvar bila jasnija iznećemo činjenično stanje koje je utvrđeno od strane prvostepenog suda i koje je činjenično stanje u potpunosti prihvatilo i Vrhovni sud u svojoj presudi. Naime, presudom Okružnog suda u N. K. 352/63 od 25. II 1964. god. oglašen je krivim optuženi G. M. što je:

1. 11. X 1963. god. u selu M. lišio života pok. A. B. iz M. na taj način..., čime je izvršio krivično delo ubistva iz člana 135. stav 1. KZ;

2. Istog dana i na istom mestu pokušao da liši života B. R. iz M. na taj način..., čime je izvršio krivično delo ubistva iz člana 135. stav 1. KZ u pokušaju — član 16. KZ;

3. Istog dana i na istom mestu kao pod 1. izreke presude pokušao da liši života D. G. iz M. na taj način..., čime je izvršio krivično delo ubistva iz člana 135. stav 1. KZ u pokušaju u vezi člana 16. KZ, pa kako je optuženi B. sa umišljajem izvršio jedno ubistvo i pokušao da izvrši još dva ubistva, to je prednjim radnjama izvršio jedno krivično delo ubistva iz člana 135. stava 3. KZ u pokušaju — član 16. KZ.

Kao što se vidi iz ove odluke Okružnog suda u N., ovaj sud je stao na gledište, da se u gore navedenom slučaju radi o jednom krivičnom delu ubistva iz stava 3. člana 135. KZ. Međutim, Vrhovni sud Srbije, rešavajući po žalbi optuženog preinačio je ovu presudu samo u pogledu pravne kvalifikacije, tako što je u radnjama optuženog N. B. iz izreke prvostepene presude pod 1. našao da stoje obeležja krivičnog dela ubistva iz člana 135. stav 1. KZ; u radnjama iz izreke pod 2. obeležja krivičnog dela ubistva u pokušaju iz člana 135. stav 1. KZ u vezi člana 16. KZ, a u radnjama iz izreke pod 3. stoje obeležja krivičnog dela ubistva iz člana 135. stav 1. KZ u pokušaju u vezi člana 16. KZ, pa ga je za navedena krivična dela, a na osnovu člana 135. stav 3. KZ osudio na kaznu 15 godina strogog zatvora.

U obrazloženju svoga stava, Vrhovni sud je naveo, da je Okružni sud pogrešno našao, da u svim radnjama optuženog stoji krivično delo iz člana 135. stav 3. KZ u vezi člana 16. KZ. Ovo sa razloga, kako ističe Vrhovni sud, što se u slučajevima kada ima više umišljajnih ubistava sem onih iz člana 136. i 138. KZ, svako od tih ubistava ima kvalifikovati prema obeležjima po odgovarajućem propisu Krivičnog zakonika, a za sva krivična dela izrećiće se jedinstvena kazna po članu 135. stav 3. KZ. Ovakvo se ima postupiti i kada se među krivičnim delima u sticaju pored jednog ili više svršenih dela, nalaze i pokušaji.

Vrhovni sud u obrazloženju odluke ne navodi zbog čega se u gore navedenom slučaju ne radi o krivičnom delu iz stava 3. člana 135. KZ. On prosto konstatuje, da se u slučaju kada je neko lice izvršilo više umišljajnih ubistava, sem onih iz člana 136. i 138. KZ., imaju sva ta ubistva kvalifikovati prema obeležjima po odgovarajućem propisu Krivičnog zakonika; a za sva ta krivična dela koja su na gore izloženi način kvalifikovana, ima se izreći jedinstvena kazna po članu 135. stav 3. KZ. Zbog toga nismo u mogućnosti da cenimo kojim su se razlozima i činjenicama rukovodili kada su zauzeli napred navedeno stanovište. Jedno je jasno, da i Vrhovni sud Srbije stoji na gledištu, da se u slučaju stava 3. člana 135. KZ ne radi o samostalnom krivičnom delu, već da je u pitanju samo posebno predviđena kazna za lice koje je izvršilo više umišljajnih ubistava.

Drugo stanovište polazi od toga, da se kod odredbe stava 3. člana 135. KZ radi o samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu. Ovo mišljenje zastupaju prof. dr Bogdan Zlatarić, za odredbu stava 2. člana 135. KZ kraj rečenice

„ko liši života više lica“, koja je važila do stupanja na snagu Novele KZ od 1959. godine, prof. dr Janko Tahović u svom udžbeniku Krivično pravo, posebni deo, treće izdanje, dr Mirko Perović, sudija Vrhovnog suda Jugoslavije za odredbu stava 2. člana 135. KZ kraj rečenice „ko liši života više lica“, koja je bila na snazi pre Novele KZ od 1959. god. u članku „Problem tumačenja odredbe ko liši života više lica iz člana 135. stav 2. KZ“ objavljen u Pravnom životu broj 7/56 i autori Komentara Krivičnog zakonika u izdanju ljubljanskih pravnika.

Prvo ćemo izneti mišljenje prof. dr B. Zlatarića. Kao što smo izneli, mišljenje prof. dr Zlatarića odnosi se na odredbu stava 2. člana 135. KZ, koja je važila pre izmene i dopune KZ od 1959. godine. Kako se i po Noveli KZ od 1959. god. traži da je učinilac izvršio više umišljajnih ubistava, to smatramo da se i kod jedne i kod druge odredbe pojavljuju isti problemi o karakteru i suštini ovih odredaba.

Prof. dr Zlatarić smatra, da se kod odredbe stava 2. člana 135. KZ „ko liši života više lica“ radi o jednom jedinstvenom i skupnom krivičnom delu kvalifikovanog ubistva i da je zakonodavac „više ubistava u idealnom ili realnom sticaju stopio u jedinstveno krivično delo kvalificiranog ubistva“ i da je na taj način „pribegao konstrukciji jednog skupnog krivičnog dela odstupajući tako od općih pravila o sticaju a sve radi toga da bi omogućio izricanje najteže kazne na višestrukog ubicu, koja se po propisima o sticaju i povratu ne bi mogla izreći“.¹ Prema tome, mišljenje prof. dr Zlatarića je jasno. Kad god se radi o ubistvu više lica, a to je isto tako kao i kada je jedno lice izvršilo više umišljajnih ubistava, stajace samo jedno, jedinstveno krivično delo ubistva, jer je zakonodavac iz gore navedenih razloga pribegao konstrukciji jednog posebnog, samostalnog i skupnog krivičnog dela.

Prof. dr Janko Tahović u udžbeniku Krivično pravo, posebni deo, treće izdanje, kada govori koja su teška (kvalifikovana) ubistva predviđena u čl. 135. KZ navodi između ostalih ubistava i ubistvo više lica, kao i ubistvo izvršeno od lica koje je ranije osuđivano za ubistvo iz stava 1. i 2. člana 135. KZ iz čega se da izvesti zaključak da i on stoji na gledištu da se kod odredbe stava 3. člana 135. KZ radi o samostalnom krivičnom delu.²

Mi smo mišljenja da, ukoliko prof. dr Tahović ne bi smatrao, da se u slučaju stava 3. člana 135. KZ ne bi radilo o samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu, on ne bi ovu odredbu posebno obrađivao u udžbeniku kao jedan oblik kvalifikovanog krivičnog dela ubistva.

Dr Mirko Perović, sudija Vrhovnog suda Jugoslavije, smatra da se u slučaju stava 3. člana 135. KZ „radi o jednom samostalnom krivičnom delu i da je to jedan poseban kvalifikovani oblik krivičnog dela ubistva“, da je to „jedno takvo novo samostalno krivično delo“...³

I autori Komentara Krivičnog zakonika, koji su izdali pravnici Ljubljane, zastupaju gledište, da „treći stav ovog člana uspostavlja poseban slučaj kvalifikovanog ubistva za učinioca koji je sa umišljajem učinio više ubistava.“⁴

¹ Krivični zakonik u praktičnoj primeni, knj. I, str. 73 i 74 od dr B. Zlatarića.

² Prof. dr J. Tahović, Krivično pravo, posebni deo, izd. 1961, str. 7.

³ Dr Mirko Perović, Problem tumačenja odredbe „Ko liši života više lica iz čl. 135. st. 2. KZ“ Pravni život br. 7/56.

⁴ Komentar Krivičnog zakonika, izd. ljubljanskih pravnika od 1961. godine.

Treće stanovište, kao što smo naveli, zastupljeno je u jednoj neobjavljenoj presudi Vrhovnog suda Jugoslavije.⁵

Kako je ova presuda neobično važna, to ćemo je delimično izneti, a ukoliko je potrebno i doslovno citirati.

Da bi stvar bila jasnija, prvo ćemo izneti činjenično stanje onako kako je utvrđeno od strane prvostepenog i drugostepenog suda.

Presudom Okružnog suda u P. K 114/60 od 22-XI-1960 god., optuženi BA, BS i BH, svi iz sela B. oглаšeni su krivim

1. Što su 4. jula 1960. god. u selu B. lišili života pok. HR i HD, obojicu iz B.....i,

2. Što su istog dana, na istom mestu i istom prilikom kao pod 1, pokušali lišiti života HH iz B.....

Okružni sud je prvo delo optuženih kvalifikovao kao ubistvo više lica iz stava 3 člana 135 KZ, a drugo delo kao pokušaj ubistva iz stava 1 člana 135 KZ u vezi člana 16 KZ.

Povodom žalbe optuženih, Vrhovni sud Srbije svojom presudom Kž. 483/61 od 29-III-1961 god. preinačio je prvostепену presudu u pogledu pravne kvalifikacije dela za koja su optuženi bili oглаšeni krivim i to tako što je našao da u radnjama optuženih stoje zakonska obeležja pokušaja jednog jedinstvenog krivičnog dela ubistva više lica iz stava 3 člana 135 KZ u vezi člana 16 KZ.

Protivu prvostepene i drugostepene presude podigao je zahtev za zaštitu zakonitosti Savezni javni tužilac pod Ktz. 1013/61 od 11 jula 1961. god., jer je našao da u radnjama optuženih, kako su iste utvrđene od strane prvostepenog suda stoje obeležja samo jednog svršenog krivičnog dela iz stava 3 člana 135 KZ.

Vrhovni sud Jugoslavije presudom KZ 71/61 od 25-X-1961 god. uvažio je zahtev za zaštitu zakonitosti i ukinuo presudu drugostepenog suda i predmet vratio istom na ponovnu odluku, smatrajući da su optuženi izvršili dva krivična dela ubistva iz stava 3 člana 135 KZ i jedno krivično delo pokušaja ubistva iz stava 3 člana 135 KZ.

Kao što se vidi iz navedenih odluka, četiri sudska organa od kojih dva najviša, zauzela su potpuno suprotna gledišta o karakteru i suštini odredbe stava 3 člana 135 KZ.

Zbog toga je nužno da se bliže upoznamo koje su razloge naveli ovi sudski organi u obrazloženju svojih stavova, a posebno koje je razloge naveo Vrhovni sud Jugoslavije, jer je on prvi put zauzeo ovakvo stanovište, a da zatim kritički rasmotrimo ova stanovišta.

Podimo od presude Okružnog suda. On je u obrazloženju presude stao na gledište, mada to nije sasvim jasno rečeno, da samo svršena dela ubistva mogu biti sastavni deo onog pravnog jedinstva koje predstavlja jedno krivično delo iz stava 3 člana 135 KZ. Međutim, po shvatanju ovog suda, pokušaj ubistva ne ulazi u krivično delo ubistva iz stava 3 člana 135 KZ. Zbog toga je Okružni sud pokušaj ubistva ošt. H izdvojio kao posebno krivično delo iz stava 1 člana 135 KZ u vezi člana 16 KZ.

Vrhovni sud Srbije je između ostalog naveo da „radnje optuženih posmatrane u celini sadrže obeležja jednog krivičnog dela ubistva iz stava 3 člana 135 KZ, ali kako sva dela (ubistva) koja čine obeležja krivičnog dela ubistva više lica nisu savršena, to se radi o pokušaju tog krivičnog dela.

⁵ KZ 71/61 od 25. X. 1961. godine.

Za svoj stav Vrhovni sud Jugoslavije dao je između ostalog ove razloge.

Još na početku presude Vrhovni sud Jugoslavije ističe, da se u primeni stava 3 člana 135 KZ na konkretne slučajeve u sudskej praksi pojavljuju različita shvatanja u pogledu načina primene ove odredbe i da se nameće pitanje da se isto načelo i konačno reši. Pošto je proučio tekst odredbe stava 3 člana 135 KZ i polazeći od istog, kako dalje ističe Vrhovni sud, on je našao da se nijedno od izloženih pravnih shvatanja ne može prihvatiti kao pravilno.

Po mišljenju Vrhovnog suda Jugoslavije „neprirodno je i u suprotnosti sa životnim iskustvom pravno shvatanje koje društvenoopasnu delatnost jednog učinioca, koja se sastoji u izvršenju dva ili više ubistava sa umišljajem (ne računajući ovde ubistva iz člana 136. i 138 KZ), pravno kvalifikuje kao jedan jedinstveni oblik kriminalne delatnosti tog učinioca, kao jedno jedinstveno krivično delo“.

Da bi ovo svoje gledište opravdao, on dalje ističe, da „nema razloga za to da se prilikom suđenja ovakve kriminalne delatnosti jednog učinioca napusti princip koliko krivičnopravnih posledica toliko krivičnih dela, odnosno princip, koliko lišenja života toliko krivičnih dela ubistva“.

Vrhovni sud Jugoslavije ide dalje i smatra, da se izloženi princip (koliko lišenja života, toliko krivičnih dela ubistva iz stava 3 člana 135 KZ) ima primeniti i „na slučaj (kao što je ovaj u konkretnom slučaju) kada učinilac u sprovođenju jedinstvenog umišljaja (liši života više lica) preduzme radnju kojom izvrši istovremeno dva ili više ubistva (na primer, bacanjem bombe, putanjem rafalom iz mašinke ili lovačke puške; itd.), pa da se i u tom slučaju svako od izvršenih ubistava pravno tretira kao samostalno krivično delo“.

Kao što se vidi iz napred izloženog, Vrhovni sud Jugoslavije smatra, da se princip koliko ubistava toliko krivičnih dela iz stava 3 člana 135 KZ ima primeniti ne samo kada se radi o ubistvima koja su izvršena u dužim vremenskim razmacima i bez ikakve veze jedno sa drugim i kod kojih nije postojao jedinstveni umišljaj da se liše života više lica, već i u slučaju kada učinilac u sprovođenju jedinstvenog umišljaja da liši života više lica, preduzme radnju kojom izvrši istovremeno dva ili više ubistva.

Da bi još više potkrepio ovo svoje stanovište, Vrhovni sud Jugoslavije se poziva na tekst odredbe stava 3 člana 135 KZ koja je izmenjena Novelom KZ od 1950. god. Po njegovom mišljenju, „stari tekst odredbe stava 2 člana 135 KZ, koji je bio na snazi do 31. decembra 1959. god., propisivao je smrtnu kaznu, odnosno kaznu od najmanje 10 godina strogo zatvora, pored ostalog, i za onog „ko liši života više lica“. Primenjujući ovu odredbu na konkretne slučajeve, ističe dalje ovaj sud, sudovi su u praksi do 31. decembra 1959. god. pribegavali konstrukciji produžnog, odnosno skupnog krivičnog dela ubistva više lica, kao jednog jedinstvenog krivičnog dela pod koje su se podvodila dva ili više lišenja života koja bi počinio jedan isti učinilac“. Po tada usvojenoj praksi, ističe dalje ovaj sud, „bilo je dovoljno samo to da je neko lice lišilo života više lica, pa da se takva njegova delatnost pravno kvalifikuje kao jedno jedinstveno krivično delo ubistva više lica. Međutim, po shvatanju ovog suda, sadanji tekst stava 3 člana 135 KZ ima u vidu takvog učinioca koji je učinio sa umišljajem više ubistava, osim onih iz člana 136 i 138 KZ, i to bez obzira da li mu se za sva ubistva sudi primenom odredaba o sticaju ili je za neko ubistvo bio ranije osuđen“.

Iz odredbe „bez obzira da li mu se za sva ubistva sudi primenom odredaba o sticaju“, Vrhovni sud Jugoslavije izveo je pogrešan zaključak, da navedena

odredba „dopušta mogućnost da se učiniocu sudi jednovremeno za dva uzastopna ubistva počinjena sa umišljajem i da mu se za ta dva ubistva izrekne jedinstvena kazna primenom odredaba o sticaju“. Međutim, ističe dalje ovaj sud, „odredbe o sticaju primenjuju se na taj način što se učiniocu koji je izvršio dva ili više krivičnih dela jednom radnjom ili dva ili više krivičnih dela sa više radnji, ukoliko mu se za odnosna dela istovremeno sudi, izriče jedna jedinstvena kazna za sva dela, time da mu se prethodno za svako od ovih krivičnih dela odmeri posebna kazna“. Kod primene odredaba o sticaju, po mišljenju ovoga suda, bitno je da ni jedno od dva ili više krivičnih dela za koje se učiniocu izriče jedinstvena kazna ne gubi svoju sopstvenu individualnost“. Prema tome, zaključuje Vrhovni sud Jugoslavije, „kada odredba stava 3 člana 135 KZ svojim tekstom ukazuje na mogućnost primene odredaba o sticaju u slučaju izricanja kazne jednom učiniocu zbog više dela ubistava počinjenih sa umišljajem, (izuzev onih iz člana 136 i 138 KZ), onda se može pretpostaviti da odredba stava 3 člana 135 KZ polazi od postavke da svako pojedino od više ubistava za koje je optužen jedan učinilac, uzeto samo za sebe, predstavlja samostalno krivično delo iz stava 3 člana 135 KZ“.

Na osnovu napred izloženog shvatanja, Vrhovni sud Jugoslavije, nalazi „da je nepravilno i protivno zakonu pravno shvatanje (koje polazi od toga da su odredbom stava 3 člana 135 KZ propisana posebna zakonska obeležja takozvanog produžnog, odnosno kolektivnog krivičnog dela ubistva više lica koje ima karakter jednog jedinstvenog krivičnog dela i u slučaju kad bi učinilac u životu izvršio s umišljajem dva ili više ubistva“.

Iz izložene analize odredbe stava 3 člana 135 KZ, Vrhovni sud Jugoslavije zaključuje, da ona nema takav karakter. Zato, po njegovom mišljenju, „treba uzeti da je pravilno i u skladu sa tekstom stava 3 člana 135 KZ jedino ono stanovište po kome se delatnost učinioca koji je izvršio s umišljajem dva ili više ubistava (ne računajući ona iz člana 136 i 138 KZ) pravno kvalifikuje tako što se svako ubistvo tretira kao samostalno krivično delo iz stava 3 člana 135 KZ“.

Odredba stava 3 člana 135 KZ imala bi se po mišljenju ovoga suda primenjivati u praksi na isti način kao i svaka druga odredba krivičnog zakonika iz njegovog posebnog dela, kad kod je učinilac sa umišljajem dva ili više puta počinio jedno isto krivično delo. Prema tome, po mišljenju Vrhovnog suda Jugoslavije, nema nikakve razlike između odredbe st. 3 čl. 135 KZ i ma koje druge odredbe u posebnom delu Krivičnog zakonika u pogledu primene odredaba o sticaju. I kod ove odredbe imaju se u potpunosti primeniti odredbe o sticaju u smislu čl. 46 KZ.

Ovakvim rešenjem, kako dalje ističe ovaj sud, „izbegle bi se nelogične i za običnog građanina nerazumljive pravne kvalifikacije kojima se slučaj dva ili više ubistva počinjenih s umišljajem od strane jednog učinioca tretiraju kao jedno jedinstveno krivično delo ubistva više lica, a naročito u slučaju kad su dva ubistva izvršena u većem vremenskom razmaku i bez ikakve veze jedno sa drugim“. Tako naprimer, zaključuje ovaj sud, „ako učinilac počinji najpre umišljajno ubistvo samo jednog lica, a posle dužeg vremena umišljajno ubistvo drugog lica, ali tako da ova ubistva nemaju nikakve veze između sebe, onda u tom slučaju prvo ubistvo, uzeto samo za sebe, ne sadrži u sebi onaj posebni uslov inkriminacije zbog koga bi ga trebalo kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ, jer se ono ni po čemu ne razlikuje od svakog drugog istorođnog ubistva koje bi učinilo svako drugo lice koje odgovara samo za jedno

jedino ubistvo". Usled toga ovaj sud smatra, da „kada jedan učinilac odgovara za dva ili više umišljajnih ubistava koja nemaju nikakve veze među sobom, njegovo prvo ubistvo ne bi se moglo kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ, već samo kao ubistvo iz stava 1 člana 135 KZ". Po shvatanju Vrhovnog suda Jugoslavije, samo drugo, odnosno treće i svako dalje ubistvo koje je izvršeno pošto je učinilac već učinio jedno umišljajno ubistvo, ima se kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ. Isto tako, po mišljenju ovoga suda, ima se „postupiti, i u slučaju kada učinilac u sprovođenju jednog jedinstvenog umišljaja (da liši života više lica) izvrši ubistvo dva ili više lica istovremeno ili u manjim ili većim vremenskim razmacima”.

Ako bi se prihvatilo gore izneto mišljenje, ovaj sud smatra, da bi „otpale teškoće i nelogičnost u koje zapadaju suprotna stanovišta (da se odredba stava 3 člana 135 KZ shvati kao kompleksno krivično delo) prilikom određivanja pravne kvalifikacije delatnosti učinioca u slučaju kada ovaj s umišljajem najpre liši života jedno lice, a potom pokuša ubistvo drugog lica, pri čemu prva i druga delatnost nemaju nikakve međusobne veze”.

Pošto smo detaljno izneli stav Vrhovnog suda Jugoslavije koji je izražen u gore navedenoj presudi, možemo na kraju zaključiti, da ovaj sud smatra, da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ ne radi o jednom samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu ubistva više lica; da svako pojedino od više ubistava uzeto samo za sebe predstavlja samostalno krivično delo iz stava 3 člana 135 KZ i to tako što se prvo ubistvo ne bi moglo kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ, već samo kao ubistvo iz stava 1 člana 135 KZ dok bi se drugo i svako dalje ubistvo imalo kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ; da ovo pravilo važi i u slučaju kada učinilac u sprovođenju jedinstvenog umišljaja (da liši života više lica) izvrši ubistvo dva ili više lica istovremeno ili u manjim ili većim vremenskim razmacima; da se prilikom izricanja kazne učiniocu za ubistvo više lica imaju primeniti odredbe o sticaju i to tako što će se prethodno za svako krivično delo ubistva izreći posebna kazna, a zatim primenom člana 46 KZ izreći jedna jedinstvena kazna; i da ovakvo rešenje proizilazi iz činjenice da su u stavu 3 člana 135 KZ navedene reči „više ubistava” povezane sa daljim tekstom istoga člana „bez obzira da li mu se za sva ubistva sudi primenom odredaba o sticaju”, upućuju na zaključak da se imaju primeniti odredbe o sticaju, a da je kod primene odredaba o sticaju bitno da se svako pojedino ubistvo ima smatrati kao samostalno krivično delo, i da ona ne gube svoju sopstvenu samostalnost, odnosno individualnost.

To su zaključci do kojih je došao Vrhovni sud Jugoslavije u napred navedenoj presudi.

Pre nego što zauzmemo stav po ovoj presudi iznećemo i stav Saveznog javnog tužioca koji je izražen u podnetom zahtevu za zaštitu zakonitosti protivu napred navedenih presuda Okružnog suda u P. i Vrhovnog suda Srbije.

U ovom zahtevu Savezno javno tužilaštvo ističe, da „se za pravnu ocenu stvari ovde pre svega postavlja pitanje, da li opisane radnje (misli se na ubistvo dva lica i pokušaj ubistva jednog lica) čine jedno krivično delo, ili se radi o više krivičnih dela”.

Po mišljenju Saveznog javnog tužilaštva, „za primenu stava 3 člana 135 KZ bitna je kvalifikatorna okolnost da je učinilac sa umišljajem učinio više ubistava (osim onih iz člana 136 i 138 KZ) i da je pri postojanju ostalih

zakonskih uslova biće krivičnog dela iz stava 3 člana 135 KZ ostvareno ako je izvršilac učinio dva ili više ubistva".

Savezno javno tužilaštvo smatra, da „i pored izvesne razlike u formulaciji između odredbe stava 2 i 3 člana 135 Noveliranog Krivičnog zakonika i odgovarajućih odredaba koje su važile pre Novele KZ, da i Novelirana odredba stava 3 člana 135 KZ („više ubistava“) predviđa kao poseban vid jedinstvenog krivičnog dela slučajeve kada je učinilac izvršio više ubistava“. Po shvatanju Saveznog javnog tužilaštva, „ovo gledište je uglavnom i do sada zastupano u odlukama sudova i ono odgovara potrebama prakse i u skladu je sa kriminalnopolitičkim razlozima zbog kojih je i predviđeno da se učiniocu više ubistava (mimo odredaba o sticaju) pod određenim uslovima može izreći najteža kazna po članu 135 stav 3 KZ.

I kada bi se istakli argumenti, ističe se dalje u zahtevu, „da u Noveliranoj odredbi stava 2 člana 135 KZ pored ostalih kvalifikatornih obeležja za delo teškog ubistva nije predviđeno i lišenje života više lica (kao što je to bilo ranije u stavu 2 člana 135 KZ), i da u stavu 3 člana 135 KZ navedene reči „više ubistava“ povezane sa daljim tekstom istog stava „bez obzira da li mu se za sva ubistva sudi primenom odredaba o sticaju“, upućuje na tumačenje da se svako pojedino ubistvo ima tretirati kao samostalno krivično delo“. Ipak, ističe se u zahtevu, „stilizacija stava 3 člana 135 Noveliranog KZ nema takav smisao“. Naprotiv, ističe dalje ovo tužilaštvo, „ovde se radi o razjašnjenju koja sve od više ubistava učinioca dolaze u obzir za primenu stava 3 člana 135 KZ, to jest kako ona za koja se učiniocu sudi po opštim propisima o sticaju tako i ona za koja je ranije bio osuđivan“.

Kao što se vidi iz citiranog zahteva, Savezno javno tužilaštvo smatra:

1. Da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi o posebnom vidu jedinstvenog krivičnog dela ubistva u slučajevima kada je učinilac sa umišljajem izvršio više ubistava, osim onih koja su predviđena u članu 136 i 138 KZ;

2. Da stilizacija stava 3 člana 135 KZ „više ubistava“ povezano sa daljim tekstom istoga stava „bez obzira da li mu se za sva ubistva sudi primenom odredaba o sticaju“ ne upućuje na tumačenje da se svako pojedino ubistvo ima tretirati kao samostalno krivično delo, već da se tu radi samo o razjašnjenju koja sve od više ubistava učinioca dolaze u obzir za primenu stava 3 člana 135 KZ, to jest, da ovde dolaze kako ona ubistva za koja se učiniocu sudi po opštim propisima o sticaju, tako i ono ubistvo koje je izvršeno od strane lica koje je osuđivano za umišljajno ubistvo; i

3. Da je ovo gledište uglavnom i do sada zastupano u odlukama naših sudova i da isto odgovara kriminalnopolitičkim razlozima.

Osnovno pitanje koje se ističe u navedenim odlukama je, da li se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi o jednom samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu. Ovo je jedno od centralnih pitanja koje treba rešiti da bi se pravilno odredila suština i karakter odredbe stava 3 člana 135 KZ.

Vrhovni sud Jugoslavije smatra, da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ ne radi o jednom jedinstvenom i samostalnom krivičnom delu. Naprotiv, Savezno javno tužilaštvo ima suprotno gledište. Ono naime smatra da se u ovom slučaju radi o jednom samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu. Postavlja se pitanje, koje je od ovih gledišta pravilno?

Pre nego što odgovorimo na ovo pitanje, potrebno je da se u najkraćim crtama upoznamo sa vrstama krivičnih dela kako bismo lakše mogli da shvatimo karakter i smisao odredbe stava 3 člana 135 KZ.

Krivično pravna teorija i praksa poznaju više vrsta krivičnih dela. Kod određivanja vrste krivičnih dela merodavan je kriterijum od koga polazimo, pa s obzirom na taj kriterijum utvrđujemo i odgovarajuće vrste krivičnih dela. Tako možemo s obzirom na zaštitni oblik, govoriti o jednoj vrsti krivičnog dela, s obzirom na radnju izvršenja o drugoj vrsti krivičnog dela, s obzirom na posledicu o trećoj vrsti krivičnog dela itd, itd. Nas ovde interesuje pitanje, da li se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi o prostom ili složenom krivičnom delu, produžnom ili kolektivnom, odnosno skupnom krivičnom delu ili kvalifikovanom obliku osnovnog krivičnog dela.

Prosto krivično delo je ono koje sadrži elemente samo jednog krivičnog dela koje je predviđeno u zakonu. Ova su dela najmnogobrojnija. Ovde dolaze, na primer, krivično delo krađe iz člana 249 KZ, krivično delo utaje iz člana 254 KZ, krivično delo prinude iz člana 149 KZ itd, itd. Pošto se kod stava 3 člana 135 KZ radi o krivičnom delu koje sadrži elemente samo jednog krivičnog dela, to se po našem mišljenju ovde radi o prostom krivičnom delu. Jasno je da se ovde radi o jednom posebnom vidu prostog krivičnog dela koje je postalo na taj način što su dva ili više krivičnih dela ubistva prerasla u jedno jedinstveno i samostalno krivično delo. No, to jedinstveno i samostalno krivično delo i dalje je ostalo prosto krivično delo jer ono nije sastavljeno iz dva ili više različitih krivičnih dela koja u sebi pored ostalih elemenata ne sadrže i lišenje života.

Složeno krivično delo je ono kod koga je samo zakonsko biće jednog krivičnog dela sastavljeno iz dva ili više različitih krivičnih dela. Tako, na primer, kao složeno krivično delo može se navesti krivično delo razbojništva, teške krađe izvršene obijanjem, itd, itd.

Kako se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi o više krivičnih dela ubistava, a ne o krivičnom delu koje je sastavljeno iz dva ili više različitih krivičnih dela, to ovo krivično delo se ne može smatrati složenim krivičnim delom. To je potpuno jasno i smatramo da nije ovome potreban nikakav drugi komentar.

Produžno krivično delo je skup više krivičnih dela koja su izvršena od istog lica; ali tako, što se svi ta posebna krivična dela pojavljuju kao slučajevi izvršenja jednog jedinstvenog krivičnog dela u prirodnom i pravnom smislu zbog njihove uzajamne povezanosti. Većina krivičnih zakonika nema posebne odredbe o produžnom krivičnom delu, što je slučaj i sa našim Krivičnim zakonikom. No, iako većina krivičnih zakonika nema posebne odredbe o produžnom krivičnom delu, to ne znači da ovo krivično delo nije poznato u teoriji i sudskoj praksi. I naša pravna teorija i sudska praksa poznaju konstrukciju produžnog krivičnog dela. Mi se u ovom članku nećemo baviti problematikom produžnog krivičnog dela. Ovo pitanje smo dodirnuli samo toliko koliko je nužno, da bismo videli da li se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi o produžnom krivičnom delu. Iz onog što smo izneli o pojmu produžnog krivičnog dela izilazi da se ne bi moglo kod odredbe stava 3 člana 135 KZ raditi o ovom krivičnom delu. Ovde nedostaju najpotrebniji elementi produžnog krivičnog dela. Nama nije poznata ni jedna odluka naših sudova u kojoj je izraženo mišljenje da se kod odredbe st. 3 čl. 135 KZ radi o produžnom krivičnom delu, kako to konstatuje Vrhovni sud Jugoslavije u napred navedenoj presudi.

Kao što opravdano ističe prof. Dr Tahović, ne može se raditi o produžnom krivičnom delu ako se po samoj prirodi krivičnog dela ovo delo ne može

izvršiti u produženju. Takav je slučaj kod krivičnih dela protivu života ljudi. Prema tome, pogrešno je ono shvatanje koje polazi od toga da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi o jednom produžnom krivičnom delu ubistva.

Ostaje nam da još pogledamo šta je kolektivno ili skupno krivično delo, te da li se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ ne radi o ovoj vrsti krivičnog dela.

Kolektivno ili skupno krivično delo je po dosadašnjem shvatanju pravne teorije „skup više istih ili istovrsnih krivičnih dela povezanih zajedničkim psihičkim stanjem učinioca, koje se javljaju kao pravno jedinstvo krivičnih dela ili kao sticaj krivičnih dela ili kriminološko jedinstvo krivičnih dela“; ili kolektivno odnosno skupno krivično delo postoji „kada se u slučajevima predviđenim u zakonu zbog posebnog subjektivnog momenta više samostalnih i istovrsnih delatnosti tretiraju pravno kao jedno krivično delo“.⁶

Kao što se iz izloženog vidi, savremene pravne teorije, pored ostalih uslova koji su potrebni za postojanje kolektivnog ili skupnog krivičnog dela traže i posebne subjektivne momente, odnosno psihička stanja kod učinioca krivičnih dela. Ova posebna psihička stanja se sastoje ili u nameri da se ponavljanjem krivičnog dela pribave sebi stalni prihodi (krivično delo u vidu zanata) ili i u tome što kod učinioca još u samom početku izvršenja krivičnog dela postoji spremnost da ponavljanjem istog krivičnog dela i dalje se bavi kao svojim zanimanjem (krivično delo u vidu zanimanja); ili ako učinilac vrši krivična dela iz naklonosti koja su kod njega nastala vršenjem krivičnih dela iste vrste.

Mi smatramo da su ovo najkarakterističnija obeležja skupnog ili kolektivnog krivičnog dela, ali da nije nužno za postojanje ove vrste krivičnih dela, da kod učinioca postoje i ti posebni subjektivni psihički momenti. Naprotiv, mi smatramo, da zakonodavac može da pribegne konstrukciji skupnog, odnosno kolektivnog krivičnog dela odstupajući od gore izloženog shvatanja pravne teorije o obeležjima ovog krivičnog dela. Po našem mišljenju, naš zakonodavac je tako i postupio kada je u stavu 3 člana 135 KZ od više umišljajnih ubistava pribegao konstrukciji jednog skupnog krivičnog dela ubistva. Na taj način zakonodavac je od više krivičnih dela ubistava konstruisao jedno novo, jedinstveno i samostalno krivično delo ubistva. No, to ubistvo nije više obično ubistvo, već je ono preraslo u jedno novo krivično delo i to u kvalifikovano krivično delo ubistva.

Kao glavni argumenat da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ ne radi o jednom jedinstvenom i samostalnom krivičnom delu Vrhovni sud Jugoslavije ističe; da je u Noveliranom stavu 3 člana 135 KZ određeno, da će se učiniocu kome se sudi za dva ili više ubistava izreći jedna jedinstvena kazna primenom odredaba o sticaju, a da se odredbe o sticaju primenjuju na taj način, što se učiniocu koji je izvršio dva ili više krivičnih dela, ukoliko mu se za odnosna krivična dela istovremeno sudi, izriče jedna jedinstvena kazna za sva ta dela i to na taj način što se prethodno za svako krivično delo odmeri posebna kazna. I dalje, da kod primene odredaba o sticaju, nijedno od više krivičnih dela za koje se učiniocu izriče jedinstvena kazna ne gubi svoju samostalnost. Prema tome, po mišljenju Vrhovnog suda Jugoslavije, pošto se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ imaju primeniti odredbe o sticaju, to nijedno od više ubistava koja su u sticaju ne gube svoju samostalnost.

⁶ Dr J. Tahović, Krivično pravo, opšti deo, str. 271—272.

Mi se slažemo sa mišljenjem Vrhovnog suda Jugoslavije, da odredba člana 46 KZ koja govori o sticaju ima gore izloženi karakter. Jasno je da prilikom primene odredaba o sticaju nijedno krivično delo ne gubi svoju samostalnost, jer se ovde radi o sticaju krivičnih dela. Primenom ovoga člana samo se izriče jedna jedinstvena kazna za sva krivična dela koja se nalaze u sticaju. Ovo se radi na taj način što se prethodno utvrdi kazna za svako krivično delo, pa se zatim primenom člana 46 KZ izriče jedna jedinstvena kazna za sva krivična dela. Ovde svako krivično delo i dalje zadržava svoju individualnost i samostalnost. Ovde se kao što smo naveli zna za koje je krivično delo izrečena koja kazna, jer su to zaista i posebna krivična dela samo što se jednovremeno učinocu sudi za sva ta krivična dela.

Međutim, ne možemo se složiti sa mišljenjem Vrhovnog suda Jugoslavije, da odredba člana 46 KZ koja govori o sticaju ima gore izloženi karakter, kada se radi o primeni stava 3 člana 135 KZ. Jasno je da prilikom primene odredaba o sticaju nijedno krivično delo ne gubi svoju samostalnost pošto se ovde radi o sticaju krivičnih dela. No to ne važi kada je u pitanju stav 3 člana 135 KZ.

Zbog toga se ne možemo složiti sa mišljenjem Vrhovnog suda Jugoslavije, da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ, koja govori o sticaju ubistava, radi o tome, da se imaju primeniti odredbe o sticaju u smislu člana 46 KZ i da zato svako ubistvo predstavlja samostalno krivično delo iz stava 3 člana 135 KZ. Ovo zbog toga što je zakonodavac htéo posebno u ovom slučaju da isključi primenu odredaba o sticaju i da na taj način posebno inkriminiše kao jedan poseban oblik kvalifikovanog ubistva, ubistvo više lica. Ovo sve radi toga da bi omogućio izricanje smrtne kazne višestrukom ubici koja se ne bi mogla izreći primenom odredaba o sticaju i povratu. I čim je to učinio, on je ustvari konstruisao jedno posebno, skupno krivično delo, koje je sastavljeno od više krivičnih dela iako ovo krivično delo nema sva svojstva skupnog krivičnog dela po shvatanju pravne teorije.

Po našem shvatanju, ovi problemi se ne bi pojavljivali, da nije u stavu 3 člana 135 Noveliranog KZ uneta odredba o sticaju. Međutim, po našem mišljenju, ova je odredba uneta redakcijskom greškom i stav 3 je trebalo da glasi: „Istom kaznom kazniće se i ko je učinio sa umišljajem više ubistava, osim onih koja su predviđena u članu 136 i 138 KZ, i to bez obzira da li je za neko ubistvo bio ranije osuđivan“. Da je ostala takva odredba ona ne bi ništa menjala u suštini stvari i ne bi došlo do ove nejasnoće i dvosmislenosti.

Da je ovo naše mišljenje tačno, da se zaključiti i iz činjenice, da je u stavu 2 člana 135 KZ kraj rečenice „liši života više lica“ koji je bio na snazi do 31. decembra 1959. god. bilo inkriminisano kao posebno krivično delo „ubistva više lica“, a u stavu 3 člana 135 Noveliranog KZ inkriminisano je „više ubistava“ što je jedno te isto i stvar je sporazuma kakav ćemo termin upotrebiti. Pa, kada se po stavu 2 člana 135 kraj rečenice, koja je važila do Novele KZ nije uzimalo da se kod ovog člana radilo o onoliko samostalnih krivičnih dela ubistava iz stava 2 koliko je bilo izvršenih ubistava koja su se nalazila u sticaju, mi ne vidimo nikakvih opravdanih razloga da se posle Novele postupa na drugi način.

Na osnovu onoga što smo do sada izložili smatramo, da je pravilno mišljenje Saveznog javnog tužioca, da u slučaju ako je odredba o sticaju namereno uneta u stav 3 člana 135 KZ, a ne redakcijskom greškom kako mi to smatramo, da nema takav karakter, da se svako pojedino ubistvo ima tretirati

rati kao samostalno krivično delo iz stava 3 člana 135 KZ, nego da se tu radi o razjašnjenju koja sve od više ubistava učinioaca dolaze u obzir za primenu stava 3 člana 135 KZ. Naime, da ovde dolaze ubistva koja se nalaze u sticaju kao i ona za koja je učinilac bio ranije osuđivan. Izraz „sticaj“ nije upotrebljen u materijalno-pravnom smislu, kako to pogrešno uzima Vrhovni sud Jugoslavije, zbog čega on pogrešno zasniva svoju koncepciju na članu 46 KZ. Naprotiv, taj izraz je u zakonu upotrebljen u procesno-pravnom smislu i tu se mislilo na član 31 stav 5 ZKP. Ustvari odredbu o sticaju, odnosno ovaj stav bi trebalo shvatiti tako kao da piše „i to bez obzira da li mu se za sva ubistva sudi jednovremeno, ili je za neko ubistvo bio ranije osuđen“.

Neprihvatljivo je i mišljenje Vrhovnog suda Jugoslavije, da bi se ovakvim rešenjem (koliko ubistava, toliko krivičnih dela iz stava 3 člana 135 KZ, s tim da se prvo ubistvo ima kvalifikovati kao obično ubistvo) izbegle nelogične i za običnog građanina nerazumljive pravne kvalifikacije kojim se slučaj dva ili više ubistava izvršenih od strane jednog lica tretiraju kao jedno jedinstveno krivično delo ubistva više lica. Ovo naročito u slučajevima kada je više ubistava izvršeno u većim vremenskim razmacima i bez ikakve veze jedno sa drugim. Naprotiv, mi smatramo da bi bilo nelogično i nerazumljivo i za običnog građanina neshvatljivo ono mišljenje koje bi polazilo od toga, da ubistvo više lica (a to je naročito vidljivo ako se radi o ubistvu više lica koja su izvršena u isto vreme i istom prilikom) pravno kvalifikuju tako što se svako pojedino ubistvo jednog lica tretira kao ubistvo više lica. Nema zaista nikakve logike da se ubistvo jednog lica pravno kvalifikuje kao ubistvo više lica iz stava 3 člana 135 KZ. Zar nije protivno životu i zdravom ljudskom razumu ubistvo jednog lica (u slučaju kada je lišeno života više lica), pravno kvalifikovati kao ubistvo više lica. Ovo je jedino moguće ako se uzme u obzir najmanje dva ubistva zajedno pošto se u tom slučaju zaista radi o ubistvu više lica.

Iz navedene presude Vrhovnog suda Jugoslavije vidi se, da ovaj sud pravi razliku kada se radi o ubistvu više lica koja su izvršena u različitim prilikama i vremenima, i to tako, što se kod prvog slučaja svako od ubistava ima kvalifikovati po stavu 3 člana 135 KZ. Međutim, kada se radi o drugom slučaju onda se prvo ubistvo ima kvalifikovati kao obično ubistvo iz stava 1 člana 135 KZ, dok se drugo i svako dalje ubistvo ima kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ. Tako je Vrhovni sud Jugoslavije postupio i u navedenoj presudi, kada je našao, da u radnjama optuženih stoje dva krivična dela ubistva iz stava 3 člana 135 KZ i jedan pokušaj ubistva iz stava 3 člana 135 KZ. Ovo zbog toga jer su ova ubistva bila izvršena u isto vreme i istom prilikom.

Ovakav stav Vrhovnog suda Jugoslavije, da se prilikom kvalifikacije krivičnih dela polazi od toga, da li su sva ta krivična dela izvršena u isto vreme i istom prilikom ili u različitim vremenima i prilikama je neprihvatljiv. Nama nije poznat nijedan slučaj u teoriji i sudskoj praksi da je ovako postupljeno.

Prema našem mišljenju, ne zavisi kvalifikacija krivičnog dela ubistva od toga da li su sva ta ubistva izvršena u isto vreme i istom prilikom ili u različitim vremenima i prilikama. Ako bismo tako postupali, onda bismo privilegovali one učinioce koji ubijaju više lica u različitim prilikama i vremenskim razmacima, od onih učinilaca koji to čine u isto vreme i istom prilikom. Mi naprotiv, smatramo, da učinioци koji su izvršili više ubistava u različitim prilikama i vremenskim razmacima nisu ništa manje društveno opasni od onih

koji su to učinili u isto vreme i istom prilikom. Ovo zbog toga što je on imao vremena posle prvog ubistva da razmišlja o tome da je on već jednom izvršio ubistvo i da ne vrši više ova teška krivična dela. Stvar kod drugog slučaja, kada se radi o jednovremenom, ubistvu više lica, može da bude lakša pošto ova ubistva mogu biti izvršena i bez neke posebne pripreme da se liše života više lica.

Pravilno je stanovište Vrhovnog suda Jugoslavije, da se prvo ubistvo, ako se radi o više ubistava, ne može kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ, ako bi se ovo prvo ubistvo uzelo van drugih ubistava. Međutim, ovo je nemoguće učiniti jer se sva ubistva imaju uzeti zajedno i kao takva se kvalifikovati.

Neppravilno je gledište, da se ovo prvo ubistvo kvalifikuje kao obično ubistvo, a da se tek drugo i svako dalje ubistvo imaju kvalifikovati kao ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ. Naprotiv, i prvo i drugo i svako dalje ubistvo imaju se kvalifikovati kao jedno krivično delo ubistva iz stava 3 člana 135 KZ, jer ona tek uzeta zajedno predstavljaju krivično delo ubistva iz stava 3 člana 135 KZ.

IZLOŽENO shvatanje ovoga suda proizilazi, kao što smo već ranije izložili, iz stava da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ ne radi o jednom jedinstvenom i samostalnom krivičnom delu, već da se u ovom slučaju radi o tome da svako ubistvo predstavlja samostalno krivično delo. Naprotiv, mi smatramo da je u ovom slučaju prvo ubistvo kvalifikatorna okolnost za kasnije ubistvo pošto bez prvog ubistva drugo ubistvo ne bi bilo kvalifikovano. Međutim, kada se ova ubistva uzmu zajedno, ona postaju jedno novo, samostalno i jedinstveno krivično delo iz stava 3 člana 135 KZ. Zbog toga je i nemoguće da se prvo ubistvo kvalifikuje kao obično ubistvo, a kasnija ubistva, svako posebno, kao kvalifikovano ubistvo iz stava 3 člana 135 KZ. Ova nelogičnost, kao što smo već istakli, dolazi naročito do izražaja kada su sva ubistva izvršena u isto vreme i istom prilikom. Ovde bi se postavilo pitanje koje je od više ubistava obično ubistvo, a koja su ubistva kvalifikovana ubistva iz stava 3 člana 135 KZ. Kod ovakvih slučajeva prvo bi se moralo utvrđivati koje je ubistvo prvo izvršeno, a u slučaju ubistva u isti mah kao, na primer, bacanjem bombe na više lica ovo se ne bi moglo utvrditi.

Zbog napred izloženih teškoća, Vrhovni sud Jugoslavije je u navedenoj presudi (optuženi su u sprovođenju jedinstvenog umišljaja da liše života svu trojicu pucali iz puške i tom prilikom dvojicu lišili života a trećeg ranili) kvalifikovao tako, što je našao da su optuženi počinili dva krivična dela iz stava 3 člana 135 KZ i jedan pokušaj ubistva iz istog stava člana 135 KZ. Prema tome, ovde sud nije prvo ubistvo kvalifikovao kao obično ubistvo iz stava 1 člana 135 KZ mada je u obrazloženju presude zastupao suprotno mišljenje. Iz ovoga proizilazi, da ovaj sud nije dosledan u svojim shvatanjima o karakteru i smislu odredbe stava 3 člana 135 KZ.

Da je izloženo stanovište ovoga suda nepravilno i neprihvatljivo, vidi se i iz činjenice, da je on odstupio od ovog stava u odlukama koje je kasnije doneo po istim slučajevima. Tako je u odlukama donetim posle ove presude izraženo mišljenje, da se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi o jednom jedinstvenom i samostalnom krivičnom delu, te je više umišljajnih ubistava jednog lica podvodio pod odredbu stava 3 člana 135 KZ.

U ovom članku navešćemo nekoliko takvih odluka. Tako u presudi KŽ 62/62 od 31. oktobra 1962. god. je zauzet stav da je presuda Okružnog

suda u TK 410/61 od 4. juna 1962. god., koju je potvrdio Vrhovni sud SR BiH presudom KŽ 960/62 od 24. jula 1962. god., pravilna u pogledu pravne kvalifikacije krivičnog dela, kada je prvostepeni i drugostepeni sud našao, da u radnji optuženog HC koji je sa umišljajem lišio života tri lica stoje sva obeležja krivičnog dela iz stava 3 člana 135 KZ. U presudi KŽ 9/62 od 13. jula 1962. god., Vrhovni sud Jugoslavije odbio je žalbu optuženog B i javnog tužioca, a potvrdio presudu Vrhovnog suda Srbije KŽ 1548/61 od 3. novembra 1961. god., kojom je presudom Vrhovni sud Srbije prihvatio pravnu kvalifikaciju iznetu u presudi Okružnog suda u ŠK 188/60 od 22-II-1961 god., da u radnji optuženog CB što je 7. oktobra 1960. god. u Š iz pištolja lišio života dva lica i pokušao lišiti života treće lice stoje obeležja krivičnog dela ubistva više lica iz stava 3 člana 135 KZ.

Isto takvo stanovište zauzeo je i Vrhovni sud Jugoslavije u presudi KŽ 58/62 od 14. novembra 1962. god., kada je odbio žalbu optuženih, a potvrdio presudu vrhovnog suda Srbije KŽ 15006/62 od 14. juna 1962. god., koji je našao da u radnjama optuženih što su lišili života više lica u različitim prilikama i vremenima stoji krivično delo ubistva iz stava 3 člana 135 KZ.

Vrhovni sud Jugoslavije imao je ovo stanovište i pre donošenja navedene presude koju smo detaljno analizirali. Tako je u presudi KŽ 27/60 od 13. avgusta 1960. god. (gore navedena presuda doneta je 25. oktobra 1961. god.) zauzeo stanovište, da se radi o jednom krivičnom delu ubistva iz stava 3 člana 135 KZ kada je optužen 26. oktobra 1959. god. u selu O lišio života pok. GT i njegovu ženu GM.

Možemo istaći, da sem navedene presude u kojoj je Vrhovni sud Jugoslavije zauzeo napred izloženi stav ne postoji druga presuda u kojoj se zastupa isto stanovište. Posle ove presude ovaj je sud odlučivao po istim stvarima ali ni u jednoj odluci koliko je nama poznato nije zauzeo isti stav. Ista je stvar i sa vrhovnim sudovima socijalističkih republika. I ovi sudovi ni u jednoj presudi koje su donete posle gore navedene presude Vrhovnog suda Jugoslavije nisu zauzeli isti stav. Tako, Vrhovni sud BiH u presudi KŽ 1518/62 od 6. novembra 1962. god. našao je da u radnjama optuženog što je 26. maja 1962. god. u B lišio života sa umišljajem dva lica, stoji krivično delo ubistva više lica iz stava 3 člana 135 KZ. Isto stanovište zastupa i Vrhovni sud Srbije u presudama K 368/62, 1485/62, 1668/62, kao i u presudama koje je doneo u ranijim godinama, kao na primer, u presudi K 35/61, 1770/61, 1988/61, 2516/61, 2553/61 itd, itd.

Međutim, kasnije u jednoj odluci koju smo napred već naveli Vrhovni sud Srbije odstupio je od napred navedenog stanovišta i u ovoj presudi zauzeo stav da se u slučaju ubistva više lica ima svako pojedinačno ubistvo, odnosno pokušaj ubistva, kvalifikovati po članu 135 stav 1 KZ ukoliko nisu sadržana obeležja kvalifikovanog ubistva iz stava 2 istoga člana.

Do ovog stava kao što smo izneli ovaj sud je došao na osnovu shvatanja, da se kod odredbe stava 3. člana 135. KZ radi o posebno predviđenoj kazni a ne o posebno predviđenom krivičnom delu. Međutim, ovaj sud nije dosledan u ovom stavu jer je u presudi KŽ 1743/64 od 15-VIII-64 god. zauzeo suprotan stav kada je našao da u radnji optuženog koji je lišio života više lica stoje elementi krivičnog dela iz stava 3 člana 135 KZ. Prema tome, u ovoj presudi on se vraća ponovo na isto stanovište koje je i ranije imao po ovom pitanju. Ovakav stav ovoga suda proizilazi po našem mišljenju zbog toga što on još uvek nije rascistio pitanje da li se kod odredbe stava 3 člana 135 KZ radi

o samostalnom krivičnom delu, ili se pak radi samo o posebno predviđenoj kazni. Sve dok ne bude rešio ovo ključno pitanje njegove odluke biće različite.

U ovom članku nužno je da se osvrnemo kako je ovo pitanje rešeno u stranom zakonodavstvu. Isto tako biće korisno da se osvrnemo i na stav pravne teorije kod onih zakonodavstava u kojima je ono predviđeno.

Možemo odmah istaći da je mali broj krivičnih zakonika koji predviđaju ovo krivično delo.

Od krivičnih zakonika koji predviđaju krivično delo ubistva više lica i krivično delo ubistva koje je izvršeno od strane lica koje je osuđivano za ubistvo ili za slično krivično delo možemo navesti KZ RSFSR iz 1960. god., KZ Albanije iz 1952. god., KZ Čehoslovačke iz 1950. god., KZ Mađarske iz 1961. god., i KZ Mongolije iz 1961. god.

Od krivičnih zakonika koji predviđaju samo ubistvo više lica možemo navesti bugarski KZ iz 1951. god., i turski KZ iz 1926. KZ, dok je ubistvo u povratu bilo predviđeno u bivšem jugoslovenskom KZ iz 1929. god.

Krivični zakonik RSFSR iz 1960. god. predviđa u tački Z člana 102 KZ ubistvo dva ili više lica, a u tački I istoga člana umišljajno ubistvo izvršeno od strane lica koje je ranije izvršilo umišljajno ubistvo izuzimajući ubistva koja su predviđena u članu 104 KZ (umišljajno ubistvo koje je izvršeno u stanju jakog duševnog uzbuđenja) i u članu 105 KZ (ubistvo koje je izvršeno u prekoračenju nužne odbrane), kao i u tački E umišljajno ubistvo koje je izvršeno od strane naročito opasnog recidiviste.

Gore navedena ubistva su označena kao ubistva koja su izvršena sa otežavajućim okolnostima za razliku od umišljajnog ubistva koje je izvršeno bez otežavajućih okolnosti.

Za ubistva koja su izvršena sa otežavajućim okolnostima predviđena je smrtna kazna ili kazna lišenja slobode u trajanju od osam do petnaest godina sa progonstvom ili bez njega.

Po našem mišljenju, ovaj Zakonik pravi razliku između ubistva više lica koja su izvršena u isto vreme i istom prilikom u sprovođenju jedinstvenog umišljaja da se liše života više lica, od ubistva više lica koja su izvršena u različitim vremenskim razmacima i prilikama bez veze jednog ubistva sa drugim ubistvom. No, kako je predviđena ista kazna i za jedno i za drugo ubistvo, to ovo razlikovanje nema nekog praktičnog značaja. No, ipak možemo zaključiti, da se u prvom slučaju radi o jednom jedinstvenom krivičnom delu sa svim onim posledicama koje iz toga proizilaze, a kod drugog slučaja, da se radi o sticaju krivičnih dela ubistva sa svim onim posledicama koje iz toga mogu proizaći.

Prema tome, kod drugog slučaja prvo ubistvo je obično ubistvo, a drugo ubistvo je kvalifikovano ubistvo. Ovde i jedno i drugo ubistvo i dalje zadržavaju svoju samostalnost. Zbog toga se ova ubistva nalaze u sticaju. Dalja je razlika i u tome što se kod ubistva kod tačke I (ubistvo izvršeno od lica koje je ranije izvršilo umišljajno ubistvo) isključuju ubistva koja su izvršena u prekoračenju nužne odbrane i u stanju jakog duševnog uzbuđenja, dok se kod ubistva iz tačke Z (ubistvo dva ili više lica) ova ubistva ne isključuju. Prema tome, ako je neko lice lišilo života istom prilikom i u isti mah dva ili više lica u prekoračenju nužne odbrane ili u stanju jakog duševnog uzbuđenja, ili ako je jedno lice lišilo života jedno lice u jednom od gore navedenih stanja, a drugo lice je lišilo van ovih stanja, tada će stajati jedno krivično delo iz tačke Z člana 102 KZ. Međutim, ako je izvršeno umišljajno ubistvo od strane

lica koje je ranije izvršilo umišljajno ubistvo neće stajati krivično delo ubistva sa otežavajućim okolnostima iz tačke I člana 102 KZ ako je drugo lice lišeno života u prekoračenju nužne odbrane ili u stanju jakog duševnog uzbuđenja.

Nama je ovo razlikovanje neshvatljivo i po našem mišljenju ono nema opravdanja. Nismo bili u mogućnosti da pribavimo materijale iz kojih bi videli kojim su se razlozima rukovodili kada su dali ovakvo rešenje.

Pored ovih ubistava ovaj Krivični zakonik kao što smo naveli predviđa i ubistvo izvršeno od strane naročito opasnog povratnika.

Koja se lica imaju smatrati za naročito opasnog povratnika predviđeno je Krivičnim zakonom. Po čl. 24 primedba I Krivičnog zakonika dato je pravo sudu da ovaj kada se za to ispune uslovi koji su detaljno nabrojani u tački 1, 2, 3 i 4 ove primedbe može neko lice proglasiti za naročito opasnog povratnika. Možemo istaći da su predviđeni prilično široki uslovi koji daju pravo suda da neko lice proglasi za naročito opasnog povratnika. Ukoliko se radi o lakšim krivičnim delima za koje je neko lice osuđeno, pa posle toga ponovo izvrši neko lakše krivično delo, onda se traži da je to lice tri puta osuđeno za ta lakša krivična dela, te da tek tada može biti proglašeno od strane suda za naročito opasnog povratnika.

No iako su ispunjeni uslovi iz primedbe I da se neko lice može proglasiti za naročito opasnog povratnika, sud će pri rešavanju ovog pitanja uzeti u obzir karakter i stepen društvene opasnosti izvršenog dela, ličnost učinioca i okolnosti dela.

Prema tome, ako je neko lice proglašeno pravosnažnom odlukom suda za naročito opasnog povratnika, pa posle toga izvrši umišljajno ubistvo, tada ovo lice čini krivično delo iz čl. 102 tač. I Kriv. Zakon. Ovdje nisu uzeta ubistva iz čl. 104 i 105 KZ kao što je to učinjeno kod tačke i čl. 102 KZ.

Krivični zakonik NR Bugarske iz 1951. god. predviđa u tački 5 člana 127 ubistvo više lica, odnosno više od jednog lica. Za ovo krivično delo predviđena je kazna lišenja slobode najmanje petnaest godina, a u osobito teškom slučaju i smrtna kazna.

Sudska praksa stoji na gledištu, da je za postojanje ovog krivičnog dela potreban jedinstveni umišljaj da se liši života više lica. Ukoliko takav umišljaj ne bi postojao kod učinioca, onda bi stajao sticaj krivičnih dela ubistva iz člana 126 KZ. U članu 126 KZ inkriminisano je obično ubistvo.

Na osnovu ovakve sudske prakse mi izvodimo zaključak, da ona stoji na gledištu da se kod tačke 5 člana 127 KZ radi o jednom jedinstvenom i samostalnom krivičnom delu. No, pitanje je, da li je ovakva sudska praksa pravilna i u skladu sa odredbom tačke 5 člana 127 Krivičnog zakonika. Mi nismo imali mogućnosti da se upoznamo sa stavom pravne teorije ukoliko se bavila ovim pitanjem. No, bez obzira na stav pravne teorije po ovom pitanju, mi smatramo da je ovakav stav sudske prakse neprihvatljiv. Ovo zbog toga što se i ovdje mogu istaći isti oni prigovori koje smo istakli kada smo u ovom pitanju raspravljali kako je kod nas.

Čehoslovački KZ iz 1950. god. predviđa u § 216 stav 1 tačka A „ko delo iz stava 1 (stav 1. odnosi se na umišljajno ubistvo) učini u odnosu na više lica ili u povratu, kazniće se. ...

Kao što se vidi, zakonodavac je posebno inkriminisao umišljajno ubistvo više lica kao i umišljajno ubistvo koje je izvršeno od strane lica koje se nalazi u povratu. No, zakonodavac po našem mišljenju u slučaju povrata ne zahteva da je ovo lice osuđivano za ubistvo već da je osuđivano ma za koje

krivično delo. Ovakvo rešenje, ako je isto tačno, nepravilno je po našem mišljenju jer izjednačava sva lica bez obzira za koja su dela osuđivana i na koje kazne sa onim licima koja su osuđivana za umišljajno ubistvo. Mi smatramo, da je ispravno samo ono rešenje koje uzima u obzir osudu za krivično delo ubistva, a osude za druga krivična dela se imaju uzeti prilikom odmeravanja kazne. Ovo zbog toga, što je društvena opasnost učinioca koji je bio osuđivan za ubistvo veća od onoga koji je bio osuđivan za neko drugo krivično delo.

Isto tako po ovom zakoniku kada se radi o ubistvu u povratu imaju se primeniti odredbe o povratu, a to znači da se osude ne mogu uzeti u obzir posle protoka izvesnog vremena od dana izdržane, odnosno, oprostene kazne. Smatramo da je ovo rešenje pogrešno i da nije na liniji uspešnije borbe protiv najopasnijih izvršilaca krivičnih dela.

Međutim, novi češki Krivični zakonik od 1960. god. poznaje samo umišljajno ubistvo, te ne predviđa uopšte kvalifikovani oblik umišljajnog ubistva. Da bi omogućio izricanje smrtne kazne za najteža ubistva ovaj Krivični zakonik predviđa ovu kaznu i za umišljajno ubistvo.

Albanski Krivični zakonik iz 1952. god. predviđa u članu 139 ubistvo više lica i ubistvo u povratu. Nije nam poznat stav pravne teorije i sudske prakse po pitanju karaktera i suštine ovog krivičnog dela.

Kod ubistva u povratu važi sve ono što smo izneli za Krivični zakonik Čehoslovačke jer su propisi o ovom krivičnom delu istovetni.

Interesantan je u ovom pogledu Krivični zakonik Narodne Republike Mongolije od 1961. godine. Ovaj Krivični zakonik predviđa pored umišljajnog ubistva i umišljajno ubistvo izvršeno sa otežavajućim okolnostima. U čl. 69 tač. v inkriminisano je ubistvo koje je ponovljeno ili izvršeno od lica koje je ranije osuđivano za banditizam, a u tački g inkriminisano je jednovremeno ubistvo dva ili više lica.

Kao što se vidi ovaj zakonik pravi razliku između ubistava koja su izvršena istom prilikom i u isto vreme, pošto govori o istovremenom ubistvu dva ili više lica; i između ubistava koja su izvršena u različitim vremenima i prilikama, jer govori o ubistvu koje je ponovljeno. Za ponovljeno ubistvo ima se uzeti i ubistvo za koje je neko lice osuđivano, pošto se i ovde radi o ponovljenom ubistvu.

I turski Krivični zakonik iz 1926. god. u članu 450 stav. 5 predviđa ubistvo više od jednog lica. I kod ovog krivičnog dela nije nam poznat stav pravne teorije i sudske prakse o karakteru i suštini ovog krivičnog dela.

Od ranijih krivičnih zakonika koji su predviđali ubistvo u povratu možemo navesti bivši jugoslovenski KZ iz 1928. g. Ovaj krivični zakonik je u paragrafu 167 stav 2 tač. 5 predvideo da će se kazniti smrću ili većitom robijom „ko se nalazi u povratu (paragraf 76 odeljak 1) zbog lišenja života kakvog lica po prvom odeljku ovog paragrafa“.

Kao što se vidi, za postojanje ovog krivičnog dela, Zakonik je postavljao dva uslova, i to, da se učinilac ubistva nalazi u povratu u smislu paragrafa 76 odeljak 1 i da se radi o lišenju života nekog lica iz prvog odeljka paragrafa 167 Krivičnog zakonika. Prema tome, zakonodavac postavlja kao jedan od uslova da se učinilac nalazi u povratu u smislu paragrafa 76 odeljak 1 Krivičnog zakonika. Povrat po ovom propisu postoji, ako je neko lice koje je bilo osuđivano za kakvo umišljajno krivično delo na kaznu lišenja slobode, pa za 5 godina od dana kada je kaznu sasvim ili delimično izdržalo, ili ako je bilo zadržano u zavodu za mere bezbednosti, pošto je iz ovoga otpušteno opet

učini kakvo umišljajno krivično delo. Prema tome, povrat će postojati i kod krivičnog dela ubistva iz paragrafa 176 st. 2 tač. 5 KZ, samo, ako je osuđeno lice izvršilo drugo ubistvo u roku od 5 godina od dana kada je kaznu sasvim ili delimično izdržalo.

Drugi uslov je da se radi o ubistvu iz prvog odeljka, paragrafa 167 KZ, a to je obično umišljajno ubistvo. Prema tome, ubistvo iz drugog odeljka paragrafa 167 se ne uzima u obzir za ovo krivično delo: Drugi odeljak paragrafa 167 KZ inkriminiše kvalifikovane oblike ubistva, kao, na primer, ubistvo iz koristoljublja, na svirep način itd., i za ova krivična dela predviđa smrtnu kaznu ili većitu robiju. Mi smatramo, da je zakonodavac isključio kvalifikovana ubistva iz ovog krivičnog dela zbog toga što je za sva ubistva kao što smo izneli predvideo smrtnu kaznu. Zbog toga nije bilo potrebno da se i ova kvalifikovana ubistva uzmu u obzir kod ubistva u povratu. Međutim, suprotno su mišljenja zastupali dr Šilović — dr Frank. Naime, oni su bili mišljenja da se i ubistva iz paragrafa 167 od tač. 1—4 KZ imaju uzeti u obzir za sva ubistva u povratu iz paragrafa 167 st. 2 tač. 5 KZ.

Kao što se vidi ovaj zakonik nije predviđao kao kvalifikovani oblik krivičnog dela ubistva, ubistvo više lica. U slučaju ubistva više lica, ova su se ubistva kvalifikovala kao obična ubistva koja se nalaze u sticaju. Ovde su se primenjivali propisi o sticaju prilikom izricanja kazne, te nije postojala mogućnost da se za sva obična ubistva izrekne smrtna kazna.

I Nacrt austrijskog Krivičnog zakonika iz 1912. god. pored ostalih oblika kvalifikovanih umorstava predviđa u paragrafu 286 u tač. 3 umorstvo više od jednog lica, a u tač. 4 umorstvo u povratu ili umorstvo koje je izvršeno od strane lica koje je zbog umorstva već jednom bilo osuđivano.

Pored ovih kvalifikovanih umorstava ovaj nacrt je u paragrafu 287 inkriminisao i umorstvo koje je izvršeno od strane osuđenika koji se nalaze na izdržavanju kazne večite robije i za ovo krivično delo bila je apsolutno zaprećena smrtna kazna.

Kao što se vidi, ovaj nacrt je pored umorstva više lica, umorstva u povratu i umorstva koje je izvršeno od strane lica koje je zbog umorstva već bilo osuđivano, inkriminisao kao posebno krivično delo, umorstvo izvršeno od strane osuđenika koji se nalazi na izdržavanju kazne večite robije. Ovaj Nacrt je ovo učinio zbog toga što je hteo da za ovo krivično delo predvidi samo smrtnu kaznu.

Interesantno je da Nacrt predviđa posebno umorstvo u povratu i umorstvo izvršeno od strane lica koje je zbog umorstva bilo osuđivano. Smatramo da je u Nacrtu ovo učinjeno zbog toga što se htelo kod umorstva koje je izvršeno od strane lica koje je bilo osuđivano za umorstvo isključiti opšta odredba o povratu, jer su ove odredbe bile povoljnije za učinioce. Nacrt je smatrao, da je teže ono ubistvo koje je izvršeno od strane lica koje je ranije osuđivano za ubistvo, od onog lica koje je bilo osuđivano za neko drugo krivično delo.

Stariji krivični zakonici kao što je Code Penal, nemački krivični zakonik, austrijski krivični zakonik, belgijski krivični zakonik i dr. nisu predviđali krivično delo ubistva više lica i krivično delo ubistva u povratu. Oni su ovo, po našem mišljenju, učinili zbog toga što su neki od ovih zakonika predviđali najtežu kaznu za umišljajno ubistvo, a neki za kvalifikovana ubistva, te su zakonodavci smatrali da nema potrebe posebno inkriminisati ubistvo više lica i ubistvo u povratu. Međutim, novija krivična zakonodavstva, a naročito

ona koja su doneta posle drugog svetskog rata predviđaju kao kvalifikovani oblik krivičnog dela ubistva, ubistvo više lica, kao i ubistvo izvršeno od strane lica koje je osuđivano za umišljajno ubistvo.

Na kraju ovog članka možemo zaključiti, da se kod odredbe stava 3 člana 135 Krivičnog zakonika radi o jednom skupnom, samostalnom i jedinstvenom krivičnom delu i da je nepravilno i neprihvatljivo shvatanje koje polazi od toga da je ovom odredbom predviđena samo posebna kazna. Isto tako nepravilno je gledište koje smatra da se u slučaju ubistva više lica radi o onoliko samostalno krivičnih dela ubistava iz st. 3 čl. 135 Krivičnog zakonika, koliko je izvršeno ubistava. Ne može se prihvatiti ni gledište koje smatra da u krivično delo ubistva ulaze samo svršena krivična dela ubistva, a ne i pokušaji krivičnog dela ubistva. No, o pitanju pokušaja krivičnog dela ubistva iz st. 3 čl. 135 KZ mi u ovom članku nismo govorili, jer je to poseban problem koji iziskuje da se o njemu posebno govori.

Radosav PETROVIĆ
magistar prava, zamenik Okružnog
javnog tužioca u Nišu

Summary

The criminal offense of murder referred to in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code is one of the qualified aspects of criminal offense of murder.

Such a criminal offense had been provided for even before coming into force of the Novel of Criminal Code of 1959, and that in sec. 135, para. 2, and in para. 3 of the same section.

By the Novel of Criminal Code of 1959 these two criminal offenses are provided for in para. 3, sec. 135, so that by this disposition is incriminated a new criminal offense. Pursuant to para. 3, sec. 135, such an offense exists if a person commit wilfully more murders besides those referred to in secc. 136 and 138 of this Code and so regardless of his being judged for all the murders by application of a disposition on concurrence of crimes or previously convicted for some of them.

Although the Novel of the Criminal Code of 1959 formulated more precisely this criminal offense, there are in the theory as well as in the jurisprudence various problems and questions whereon are taken different point of view. One of such questions is also the nature of the provision of para. 3, sec. 135 of the Criminal Code.

In our juristic theory and judicial practice there are crystallized up to now three different conceptions on the character and the nature of this provision.

Pursuant to one conception, in the provision of para. 3, sec. 135 of the Criminal Code, there is no question of an independent and unique offense, but only of penalty provided for separately. Such a conception is sustained by Dr. Branko Petrić. He came to such a conclusion by previously ascertaining that, as the para. 3 of said section is concerned, there is no question of an extended, complex and qualified criminal offense.

Such an opinion is erroneous. We agree that there is not any question of an extended or complex criminal offense, but we cannot agree that there is not a question of qualified criminal offense. That there is no question of a qualified criminal offense of murder, Dr. Branko Petrić came to by taking erroneously for this criminal offense sec. 8, para. 1, of the Criminal Code. It is true that sec. 8, para. 1, of the Criminal Code does not apply to the provision of para. 3, sec. 135 of the Criminal Code.

Even the Supreme Court of Serbia in its decisions taken recently sustain almost the same point of view. According to it, if a person deprive wilfully of life more persons, then such a person commits more criminal offenses of murder referred to in para. 1, sec. 135 of the Criminal Code. Nevertheless, punishment for those murders is inflicted in pursuance to para. 3 of said section, what means that in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code only the penalty is separately provided for in regard to a person who commits wilfully more murders.

Another standpoint, which prevails in theory as well as in the jurisprudence, considers that in this provision there is a question of an independent, unique and cumulative criminal offense of murder. Such an opinion is sustained by Prof. Dr. Bogdan Zlatarić, Prof. Dr. Janko Tahović, Dr. Mirko Perović and by the commentators of the Criminal Code in its Ljubljana jurists' edition.

According to the above said authors, the legislator by the provision of para. 3, sec. 135 of the Criminal Code, more murders in an ideal or real concurrence merged into a unique criminal offense of a qualified murder and so resorted to the construction of a cumulative criminal offense, by turning aside thus from the general prescriptions on concurrence. The legislator did that to make possible the infliction of most severe penalty to a multiple murderer, which, pursuant to the provisions on the concurrence could not be pronounced.

Such a point of view is generally sustained also in our judicial decisions. According to our opinion, this is the only correct standpoint and it is consonant to the provision of para. 3, sec. 135 of the Criminal Code.

A third standpoint is sustained in an unpublished sentence of the Supreme Court of Yugoslavia. In this sentence the Supreme Court of Yugoslavia sustain that in case of a person having wilfully deprived of life more persons, that such a person committed as many independent criminal offenses of murder referred to in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code as it committed wilful murders. To such a standpoint this Court came by erroneously understanding the nature of the provision "regardless of his being judged for the murders by applying of a provision on concurrence" provided in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code. Pursuant to the opinion of the Supreme Court of Yugoslavia, this provision allows for the faculty of the perpetrator being judged simultaneously for one or more murders wilfully committed and for such murders to be inflicted a unique punishment by applying thereto the provisions on concurrence. As the provisions on concurrence are applied so that the perpetrator who committed more criminal offenses, if simultaneously judged for the respective offenses, is inflicted a unique punishment for all the offenses, but so that for every one of those offenses is previously determined a separate punishment. Here no one of the criminal offenses lose its independence nor its individuality. Therefore, even when the para. 3, sec. 135, of the Criminal Code is concerned, the provisions on concurrence are to be applied and so that each murder is to be qualified as a murder referred to in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code, and then for all the murders will be pronounced a unique punishment.

We are of the opinion that there is, as far as the provision of para. 3, sec. 135 of the Criminal Code is concerned, question of a unique, independent and cumulative criminal offense of murder. A qualified aspect of a murder is given pursuant to para. 3, sec. 135 of the Criminal Code when a person after a wilful murder commits another wilful murder. In such a case, those two murders together acquire a new aspect, they become a criminal offense of murder provided for in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code. Here the second murder serves as a qualificatory circumstance and together with the first one constitutes a qualified aspect of murder referred to in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code. If the perpetrator stopped at the first murder, he would respond for a simple murder, should there not be fulfilled the qualificatory circumstances. But, as soon as besides such a murder he committed another murder, he committed a grave criminal offense referred to in para. 3, sec. 135 of the Criminal Code.